

4. Дбає про створення Національного Комітету, який по-між іншими завданнями мав би підтримувати наші визвольні змагання, посилювати об'єднання української еміграції і сприяти згуртуванню чужинців-прихильників незалежності України.

З окрема у Франції наші центральні організації — Союз Українських Емігрантських Організацій і Т-во б. Вояків Армії УНР — в повному контакті з урядовими чинниками інтенсивно працюють над вирішенням всіх питань, що їх викликає дійсність і в полагодженню яких зацікавлене наше громадянство.

«Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien» в Парижі одновив свій вихід. Вийшло ч. 51. Наступне чергове ч. 52 має вийти в кінці цього місяця.

ДРУКАРСЬКА ПОМИЛКА

В ч. 29-30 (678-80) з 1 вересня 1939 року, яке вийшло серед дуже трудних технічних обставин, не на своє місце потрапили лапки на ст. 3 в рядку 1 і 2, а саме зазначену фразу треба читати:

«Газета «Тан» з 27 серпня повідомляє про «Становище українців в Польщі» до події і т. д.»

НА УВАГУ НАШИМ ГРОМАДЯНАМ

Привертаємо увагу наших громадян, що перебувають у Франції, до конечної необхідности при залагодженню різних формальностей, отриманні паперів, виконанню своїх військових обов'язків — настоювати перед відповідними владами на правильному зазначенню своєї національности — української — у к р а ї н с ь к о ї. Це має по-за практичне велике принципіальне значіння, підкреслюючи активну участь українців, як свідомих синів своєї нації, в обороні країни, гостинністю якої вони користуються.

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: «Le TRIDENT» 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9. Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Le Gérant : M-me Perdrizet

ТРИЗЕНЬВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE
FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число -31 (681) Рік вид. XV. 10 вересня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr

Париж, неоіля, 10 вересня 1939 року

Наше становище у великій війні зазначили ми виразно в передовиці минулого числа вже самого дня розпочаття збройних чинів: ми на боці Англії, Франції й Польщі.

Та політична позиція визначає ясно лінію поведінки у світовому конфлікті наших керівних кол, які роблять і робитимуть усе, що в обсязі їх сил, хоч і невеликих, щоб сприяти перемозі права й справедливости, а разом з тим й визволенню України.

З тієї лінії випливає й повождення наших громадян, емігрантів з Великої України, кожного на своєму місці.

Дотримуючи найбільшої обережности, стриманности й спокою, мають вони ділом виконати обов'язок перед державою, гостинністю якої користуються.

Заяви наших центральних об'єднань в Парижі — «Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції» й «Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції» проказують той шлях, що ним мають іти наші земляки.

Разом з тим грізні події, в яких і ми маємо взяти чинну участь, накладають на всіх громадян, вірних старим прапорам, з якими ми вийшли з рідного краю, повинність — поглибленої національної єдності, по силеної дисципліни.

Всі ми — од найстаршого до найменшого — маємо цієї рішучої хвилини об'єднатися, як найтісніше, навколо того, хто стоїть на чолі наших визвольних змагань.

П О Р А З К А Ч И П Е Р Е М О Г А ?

Московський уряд святкував 230 річницю перемоги Петра I над Карлом XII і Мазепою, і з справжнім московським садизмом примушує українське населення брати участь в цім святі. Де-яку уяву про бруталність демагогії, з якою окупаційна влада переводить «святочні» урядження на Україні, дають описи їх в совітській пресі «Известия» з 6. VII повідомляють, наприклад, з Києва: «Сьогодні відбулися урочисті збори присвячені 230 річниці полтавського бою, в яких взяли участь представники науки, письменства, політичні робітники, представники громадянства і т. ин. Вступну промову виголосив президент Академії наук УССР А. Богомолець, в якій він зазначив між иншим наступне: Полтавський бій був не лише закінченням довгої боротьби по-між Петром I та Швецією, а й кінцем всіх ворожих спроб поневолити Україну. Вступлення Карла XII на територію України об'єднало всі сили українського народу для оборони батьківщини та ще більше скріпило його приязнь з братським російським народом. Козацтво полишило гетьмана Мазепу, в яким бачило зрадника інтересів України, та приєдналося до Петра. Польський шляхтич Мазепа, якого буржуазні націоналісти намагалися зробити борцем за незалежність України, був в дійсності авантюристом, агентом шведських напасників. Полтавська перемога є блискучим доказом непереможної сили російського і українського народу. Вона нагадує нам і недавно перемогу над інтервентами з-перед 20 років. Коли нам буде знов накинено війну, то ми під проводом партії та мудрим керівництвом тов. Сталіна в союзі з російським та всіми иншими совітськими народами переможемо остаточно ворогів, які перекрокують цілому світу шлях до комунізму...» Той-же самий часопис повідомляє з Полтави, що 8. VII там мало відбутися урочисте засідання Академії Наук УССР, на яким проф. Оглоблін мав зачитати доповідь «Про боротьбу російського і українського народу проти нападу шведів». Дня 9. VII мала розпочатися сесія Україн-

ського Історичного Інституту, присвячена «героїчній боротьбі проти інтервентів». В ній мали взяти участь професори Лебедев, Полонскі, Василенко та инші. А справжній «український» доцент Фрайман мав навіть зробити доповідь про «погляди Маркса і Енгельса на зовнішню політику Петра I.» Було видано брошури «Україна во время Петра I» і «Полтавська битва», судячи після титулів, в московській мові. Було уряжено радіові передачі з історичних місцевостей і т. ин. «Правда» з 9. VII принесла великий фел'етон проф. Лебедева про полтавський бій, який може цілком добре конкурувати з промовою Богомольця. Видно, що візріцї для всіх промов і статей тако-ж, як і програми для всіх численних пропагандистичних уряджень, було вироблено в Москві.

В цілій цій «полтавській кампанії» московського уряду кидается у вічі перед усім її демагогічний, «балаганний» характер та цілковита подібність до подібних уряджень старого царського уряду. Тут, як і в багатьох инших випадках зрештою, полишив сучасний московський уряд в своїй некультурності старий царський уряд далеко позаду себе. Старий уряд святкував тако-ж 200 річницю полтавського бою, але не примушував в такий бруталний спосіб українське населення святкувати подію, що була фактично кінцем політичної самостійності України. Коли старий уряд був безсумнівним наступником московської деспотії петровської доби, то сучасний уряд є її наступником лише остільки, оскільки Сталін визнає себе безпосереднім наступником Миколи II, чим він є в дійсності, як у внутрішній, так і ще більше в зовнішній політиці старої Росії; відносно чого тепер може бути менш сумніву, ніж колись. Намагання сучасної кремлівської олігархії підшитися до колишніх воєнних перемог царської Росії, а разом з тим відокремитися від неї під історичним оглядом та протиставитися їй на суспільно-політичнім полі, виглядають справді дуже гумористично. Гумористика ця сягає свого верху в порівнанні війни проти Карла XII з «війною проти інтервентів зперед 20 років», бо тут большевики забувають цілком те, що вони говорили недавно і твердять далі, а саме, що лише вони перемогли ту ненависть, яку витворили царські уряди по-між ріжними народами Росії, та устійнили «братську приязнь по-між великим русским народом та иншими народами СССР». Говорення п. Богомольця та його подібних про «братську приязнь між російським та українським народом» в добі Петра I смішне у вищій мірі вже тому, що московському народу у властивім національнім розумінні цього слова тоді ще зовсім не було, а були горди кріпаків, які про українців мали дуже невиразне поняття. І саме Петро I, запровадивши на Московщині «реформи», се-то повідтинавши поли та бороди у бояр, часом разом з головами, утворивши синод, то-що відокремив остаточно інтелектуальні верхи московського народу від його кріпацьких мас.

Безглуздї твердження совітської преси і промовців, що українське козацтво та нарід полишили «польського шляхтича»

Мазепу, спростовує найкраще те, що Петро катував в найбільш дикунський спосіб козаків, які дісталися до його рук і палив, нищив і плондрував українські міста і села. В цій відношенні большевицький уряд є справді його найбільш гідним наступником. Коли полтавський бій і кінчився поразкою Карла XII та Мазепи, то він був безперечно разом з тим національно-політичною перемогою української нації. Московський деспот Петро I спромігся на чолі переважних числом невольницьких горд підбити Україну, але він не спромігся об'єднати її з Московщиною. Доба Мазепи була може найбільш критичною не лише в цілій історії України, а й Росії. В цій добі устійнювалося майбутні відносини не лише між Україною та Московщиною, а й по-між Московщиною та всіма іншими націями майбутньої Росії. Мазепа стояв перед рішенням безмірної історичної ваги на зворотнім пункті цілого майбутнього політичного розвитку України. Не буде пересадом сказати, що він тримав в своїх руках в значній мірі цілу майбутню долю України. По десятиліттях страшної руїни, в часі безнадійної внутрішньої суспільної і політичної боротьби, був Мазепа як гетьман і своєю могутньою особистістю справжнім представником України, її справжніх національно-політичних стремлень. Від нього в значній мірі залежало устійнити відношення України до Московщини на майбутні десятиліття і століття. А це в свою чергу вплинуло поважно й на устійнення внутрішньої суспільно-політичної структури самої Московщини.

Національну московську вдачу було, розуміється, вже сформовано давно перед петровською добою, а тим самим було устійнено в загальних рисах і українсько-московські відносини. Але Петро I причинився у великій мірі до остаточної кристалізації московської психіки, позбавив її в значній мірі можности кожної дальшої здорової і нормальної еволюції. Від північних меж московської держави переніс Мазепа шведську війну до найглибшого московського запілля, а звідси на Україну. А це спричинилося до того, що петровські «реформи» було переведено «ударним порядком» в умовах не лише зовнішньої, а й внутрішньої війни. Ленін, Сталін і ціла московська олігархія може справді цілком слушно уважати себе наступницею Петра I. План своїх «реформ» перевів Петро I справді що найменше на 150 відс., хоч тодішня стрілецька та інша національна московська опозиція була безпорівняннє сильнішою, ніж ліберально-соціалістична опозиція Мілюкова-Керенського. Але знищивши її, знищив «зmodernізований» московський деспот і стрілецько-боярське національно-московське джерело майбутнього політичного проводу держави. Петербурзьку бюрократію, інтелектуальну верхівку майбутньої «Росії», довелося набирати з «німецької слободи», пруських, голландських, англійських, українських, польських та інших «спеців», домішуючи до них московських «демократів» типу злодійкуватого Меншікова. «Реформи» доводилось досконувати при таких обставинах цілком прискорено засобами найгіршого терору. Чи

«прорубав Петро I вікно до Європи» утворенням такої «Російської» інтелектуальної верхівки, більш ніж сумнівно, але не підлягає найменшому сумніву, що він замкнув ґрунтовно двері від неї до московських народних мас, які його чинів ані трохи не розуміли і виклинали його, як «німця і антихриста».

Україну було прилучено до Московщини в історичнім моменті, коли не лише не було витворено московської нації в європейським розумінні цього слова, а й було знищено суспільно-політичну основу для цього. Своїми «реформами» викопав Петро I рів між московською інтелектуальною верхівкою та масами, якого недалося засипати і протягом двох наступних століть. Разом з невмирущою петербурзькою бюрократією витворив він духових батьків московської «безпочвенної» (без ґрунту) інтелігенції, гістичних «революціонерів» типу Чернишевських, Герцена, Белінського, Некрасова та нігілістів, що в масі своїй, коли не висихали за кордоном, то робилися в зрілім віці вдоволеними дідичами і бюрократами. До пантеону їх даремно намагалася кільки тижнів тому совітська преса зятягти й Шевченка. В якій мірі спромігся Петро I своїми «реформами» муміфікувати світогляд московської інтелігенції, доводить між іншим та обставина, що його політична концепція відносно України з Мазепою на чолі лишилася непорушною в Москві і тепер. Совітська преса викликає Мазепу цілком так, як це Сінод наказав робити церквам, і як це робилося аж до самої революції.

Що-б зміряти лише приблизно цілу велич історичного чину Мазепи, який він доконав, прилучившись до Карла XII, треба уявити собі, в якій безнадійно-ганебнім національно-політичнім становищі опинилась-би Україна, коли б полтавського бою не було; в якій ідеологічній пустці опинилась-би Україна, коли б Мазепа без його геройського збройного опору піддав Україну владі Московщини. Чим жила б і дихала Україна, коли б вона не мала геройських традицій полтавського бою, і як дивилась-би в обличчя Європи, не додержавши своєї відвічної політичної застави, йти разом з кожною державою проти Московщини для вивольнення України? Україна могла і може бути гордою з того, що український гетьман зробив, прилучившись до Карла XII в його геніальнім політичнім чині, в намаганні знищити в зародку ту руїницьку, реакційну східну потугу, що тяжила по-над століття потім над суспільно-політичним розвитком цілої Європи. Велич Мазепи зрозуміла Європа, коли по його смерті минуло майже півтора століття; коли московська потуга почала занепадати, його геройській красі, на тлі визвольних змагань України. І при кождім збройнім конфлікті московської деспотії з якоюсь з європейських держав повстала Україна в політичній уяві Європи як «мemento mori» Росії.

Не буде ані парадоксом, ані пересадом сказати, що полтавська «вікторія» Московщини крила в собі майбутні поразки Росії.

сії, тако-ж як і полтавська поразка України містила в собі елементи майбутнього повстання самостійної України. Війна в добу першого формування Росії устійнила не лише остаточно відносини поміж Московщиною та Україною, а й внутрішню суспільно-політичну структуру самої Московщини. Полтавська «перемога» зробила Московщину гнобителькою, а Україну пригнобленою, усунула кожду можливість порозуміння і співпраці, постановила мур недовір'я і ненависти між ними. Страх Московщини втратити Україну спиняв і викривлював суспільно-політичні відносини в самім московськім громадянстві, а тим самим і в цілій Росії. Московщини годилися бути рабами власного уряду для того, щоб забезпечити йому і собі самим визиск України і панування над нею. Відносини, які панували по-між Московщиною та Україною, було переносовано автоматично на відносини по-між Московщиною та кождою новою чуженациональною країною, яку здобувала «Росія». Це розуміли очевидно й передові українці, бо ці відносини відбилися яскраво в теніальнім шевченківськім «Кавказі». З кождою новою здобутою країною Кавказу і Азії здобувала Московщина нового пригнобленого ворога у власній державі, а Україна нового спільника в боротьбі проти Московщини.

Сила абсолютної Росії зростала доти, доки і в Європі панував династичний абсолютизм. Треба визнати об'єктивно, що державний твір Петра I вистарчив на ділу сотку років, речинець в житті нації справді невеликий. Перемога над Наполеоном була верхом московської пстуги, від якого починається виразний, все швидчий мілітарний і політичний занепад. По Севастополі Росія перестала фактично бути європейською великодержавою, перемги над Туреччиною були можливі лише тому, що вона прямувала вділ ще швидче, ніж Росія, перейшовши значно раніше верх своєї могутності. Цусіма спинила розвиток московського імперіалізму і в Азії.

Не випадком, а наскрізь природнім і логичним вислідом вікового національно-політичного розвитку України було те, що кілька років перед вибухом світової війни поширився в українськім громадянстві культ гетьмана Мазепи, який даремно намагалися поборювати чорносотенці, причепивши собі наскрізь неслухне ім'я «богданівці». Дух великого гетьмана піднісся в українськім громадянстві і значив наново гасла, які провадили українські полки в безнадійний, але несбхідний полтавський бій. Це є найкращим доказом того, що українське громадянство живилося національно-політичними традиціями великих чинів Мазепи аж до останньої українсько-московської війни, доти, доки політичну спадщину Мазепи не перебрав світлої пам'яті Головний Отаман Петлюра. В цій війні українці не перемогли, але й Московщина втратила над Балтійським морем значну частину того, що здобув Петро I та його найближчі наступники. Двадцятилітня боротьба поневолених націй проти Московщини викреслила ССРСР з-по-між великих держав; саме своє існування завдячує він лише тим без-

глуздим противенствам, що повстали в останніх роках по-між великими державами. Кремлівські можновладці визначили справді дуже невідповідний момент для святкування полтавської «перемоги» та її порівнання з перемогою над «інтервентами», хоч деякої подібности між ними справді не можна заперечити.

Сучасні спомини перемог над «інтервентами» в зв'язку з полтавськім ювілеєм виглядають особливо гумористично в часі трьохмісячних пересправ про потрібний союз в Москві. Але вже цілком безглуздий характер мають символічні представлення перемог над «ляхами» («Изв.» з 30. VI), оборону яких Париж і Лондон хотіли доручити Москві при урочистих вправах харківських «фізкультурників» у Москві. Кмічність цих театральних перемог буде перевищено хіба святкуванням сучасних московських «перемог» над японцями на манджурськім кордоні. Коли московські демагоги хочуть порівнювати полтавський бій з визвольною війною 1918-21 рр., то вони мусять признати й той факт, що події по московській поразці в світовій війні розвиваються приблизно в десять разів швидче, ніж по полтавській перемозі Московщини. Відносно того, в яким напрямі вони розвиваються, ми, українці, принаймні ніякого сумніву не маємо. Коли московську владу над чужими націями тепер вдержує властиво ніщо інше, як тимчасово загострені противенства по-між великодержавами, то ця влада справді довго не втримається.

І. Павленко

З ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ

— 1914 і 1939 роки. — Аналогії і ріжниці.
— Про нашу пресову полеміку.

До певної міри аналогію можна провести між тим становищем, в якому перебуває український рух на початках великої війни 1914-1918 років і тим, що в ньому він пробував тепер за часів недавнього періоду невійни ні миру. З вибухом великої війни одним розчерком пера було спинено цілу українську пресу і унеможливлено всі прояви легального українського життя на цілій Великій Україні, що входила тоді до складу царської імперії. Зайняття російськими військами Галичини привело до повної ліквідації всіх проявів українського життя в цьому колишньому українськму П'ємонті. Українське життя мало можливість жити лише на еміграції у Відні, при чому всі його вияви мусіли бути пристосовані до тих вимог, що їх диктувала рація стану того табору, в межах якого перебувала тодішня українська еміграція. Буйним цвітом в хворобливій, переповненій військовим страхіттям атмосфері тих днів на теренах окупованої Галичини — і не тільки в ній — розцвіла система денунціцій, в якій свою роллю відіграли і своє місце зайняли і наші такі земляки, що декларували себе як вороги українського сепаратизму.

Чи не знайдемо багато спільних рис між ситуацією українства тоді і тепер в тому стані, що розпочався після упадку державности на Карпатській Україні? Тепер правда не спинено цілу українську пресу на такій величезній території, як за часів великої війни; українська преса і самий термін український взяті в індекс лише на території Закарпаття. Але разом з тим і поруч з тим, чи не був правий д-р І. Раковський, Голова такої нашої авторитетної установи, як Наукове Товариство імени Шевченка, коли він на останніх зборах Товариства охарактеризував теперішній період, як період нової руїни в нашій історії? Чи не провадиться найширшим фронтом тепер змагання інтерпретувати і пристосувати український рух до потреб і вимог окремих конкуруючих між собою — на разі вже з вжитком зброї—сил? Чи не є ми свідками подій в поодиноких українських осередках, які вказують на те, що система денунціацій з часів великої війни знаходить своє поновлення в тих формах, що їх вимагає розвиток державної техніки за минуле чвертьстоліття, проте з старою участю у виконанню цієї чинности наших земляків? А саме головне і найбільше вражаюче. Чи не бачимо ми тенденцій тепер таких самих, які уже були, відсунути українську проблему і українські постуляти, що являлися і тоді так само, як і тепер, одною з основних причин конфлікту, на задній план, трактувати їх як третєрядні і неіснуючі. Тоді того вимагали, як думалося, інтереси заховання династії Габсбургів чи там Романових. Тепер це має інші інтерпретації і інші назви. Історія повторюється.

Тоді може аналогії треба продовжити далі. Треба зробити припущення, що за теперішніми подіями прийдуть події 1917-1920 років, нова спроба відбудови української державности з тим самим невдалим трагічним для нас закінченням.

* * *

Ми б ніколи не давали місця вище наведеному абзацу в нашому огляді коли б не знали, що він відбиває ті настрої і міркування, які сучасну хвилю в певних емігрантських колах мають своє поширення і свій вплив. Сучасний стан напруження тривав занадто довго. Нерви не витримують. Наслідком цього—з'явлення настроїв і міркувань, з категорії тих, які наведені вище. Наслідком цього—відживлення взаємної міжгрупової полеміки, яка в своїх виявах почала набирати рішучо нездорового характеру. Біля всіх цих фактів не можна пройти мовчки. Над ними необхідно спинитися.

З початку з приводу тої полеміки, яка на шпальтах еміграційної преси—маємо на увазі, як Європу, так і Америку—після березневих подій на Карпатській Україні провадиться з дуже великою інтенсивністю. Не будемо називати ані імен ані органів, бо не маємо жадного заміру й охоти брати в ній участь. Обмежимося лише кількома зауваженнями загального характеру.

Розвиток подій на Карпатській Україні мав виразний характер стихійного революційного процесу. В ньому, як в кожному соціальному процесі стихійного порядку перебігані моменти позитивні з негативними. Революція розв'язує не тільки конструктивні сили, але й руйнуючі інстинкти. Висовує вона на авансцену не лише народних трибунів, але й всяких демагогів і революційне шумовиння різних категорій і кольорів. Буває так під час кожної революції, було так і на Закарпатті. Були конструктивні чини і був поруч з ними ряд помилок. Але епізод з державністю на Карпатській Україні не є самодовлючий і закінчений етап; ув'язаний він найтіснішим способом з цілою українською проблемою з порядком денного. В її розв'язанні чи нерозв'язанні зацікавлені не тільки ми. При цих

умовах полеміку з приводу подій на Карпатській Україні ми можемо провадити лише в обставинах, так мовити, найширшої публичности, в обставинах, коли відповідні факти і дані будуть занотовані не тільки українським громадянством. Думаємо, що при такій ситуації національний інтерес вимагає би, щоби було знайдено інші способи і методи для усунення того негативного і небажаного в нашому житті, що виявили події на Закарпатті, як методи і способи прилюдного прання брудної білизни. А теперішня полеміка своїм наслідком може мати лише дальше загострення міжгрупових відносин і дальше утруднення на шляху національної консолідації. Це ж останнє є тим, чого ми найбільше потребуємо.

* * *

Вертаємося тепер до нашого основного питання, яке де-кому з перемучених сучасним напруженням перестало бути ясным — про наші перспективи і можливості в сучасній кризі.

З початку про аналогію між 1914 і 1939 роком, з якої подекуди робляться дальші песимістичні для нас висновки. Думаємо, що ця аналогія має аж надто поверховий характер, як що брати трактування української справи тоді і тепер. Вона полягає лише в тому, що українська нація, як тоді, так і тепер, є нація пригноблена і що для моментів гострого розходження між національною і державною рацією, як теперішній державно-адміністративна практика користується тими самими способами впливу, як і перед чвертьстоліттям. Так само спиняють вияви незалежної національної думки і усувають з громадського обороту тих, хто обстоює національну рацію стану, так само справу змагаються або злегковажити або скомбінувати для неї таку концепцію, яка була б далася поєднати з прийнятими напрямними державної думки. Під оглядом пристосовання заходів «предупреждения і пресечения» — як називав їх старий російський карний кодекс — державна практика виявляє величезний консерватизм. Заходи для знаття з порядку денного української справи тотожнього характеру уживалися не лише в 1914 і 1939 році. Подібні акції переводив так само і цар Петро I перед двома століттями під час боротьби із шведами і їхніх союзником Мазепою, перемогу над яким мусять урочисто тепер святкувати громадяне УССР. При чому оплачував він тих своїх агентів, яких вербував поміж українцями цілком непогано — мабуть значно краще, як оплачують їх відповідні установи тепер.

Подібністю адміністративної практики державних установ відповідних держав в 1914 і 1939 році аналогія між станом тоді і тепер кінчається. Натомість можемо ми констатувати цілий ряд моментів, які різко відрізняють ситуацію в цих двох історичних датах. Події 1914 року застали українську націю після довгого періоду занепаду власної державности; українські землі з колишньої Австро-Угорщини мали бути приєднані до Росії для того, щоб довершити об'єднання «руського» народу. За добу національного поневолення України українська справа була основною призабута в міжнародному обороті.

Нова совітська криза наступає після двох десятиліть, які датуються упертою і систематичною боротьбою українського народу за власну державність і національні права. На протязі ряду років українська державність чи в формі національної держави чи в формі совітської — була фактом, про який знали і з яким рахувалися міжнародні чинники. Хай відомості і ознайомленість міжнародної публичної opinio з Україною не досягає тих розмірів, яких би хотіли ми — сучасна ситуація в жадному випадковому не може бути порівняна з ситуацією з перед чвертьстоліття. Війна 1914-1918 років розпочиналася і провадилася, як всі попередні вій-

ни, в яких для війни вирішувалася зударом озброєних сил. Сучасна криза набуває характер тотального конфлікту, в якому вирішує участь цілого населення держави, мобілізація всіх його духовних і матеріальних сил. Коли за часів світової війни ще можна було трактувати населення держави, що не належало до пануючої національності, як матеріал, що постачає гарматне м'ясо, а ми знаємо, що й тоді вже такі розрахунки завели, то чи можна в цей спосіб трактувати багатоміліонову українську націю в умовах назріваючого конфлікту тотального характеру. Чи не є ясным, як в умовах такого конфлікту може завважити постава українського населення? Аджеж тут буде йти не тільки про втягнення певної частини придатного до зброї українського населення до війська, але й про мобілізацію всіх матеріальних господарських і духовних сил, тих, що лишаться вдома, про їх робочу дисципліну і есергію, про їх витривалість і самозречення. Чи позиції і настрої тих мільйонів українців, що заселяють такі важливі і під стратегічним і під господарським оглядом території є чинником, який дасться легковажити? Знову таки є дуже мало аналогії між ситуацією 1914 і 1939 роком.

В осени 1914 року, коли розпочалася світова війна, Ленін на міжнародній конференції лівих соціал-демократів в Швейцарії викинув гасло, яке багато вплинуло на перебіг війни і її наслідки. Це було гасло про перетворення війни імперіялістичної в війну громадянську. Радикально змінилися відносини за тих 25 років, що вплинули з того часу. Не гасла класової боротьби, а гасла національного визволення там, де воно ще не є доконано, гасла будови незалежної національної держави мають для нас таку саму стихійну приваблюючу силу. В цьому відношенні 1939 рік так само відкриває інші перспективи, ніж 1914 рік.

* * *

В той момент коли пишуться ці рядки, в європейській пресі обох конкуруючих між собою таборів можна скоріше знайти статті про Гібралтар, як причину сучасного конфлікту, ніж про Україну. Англійська і французька військові місії були в Москві для переговорів із Сталіним і Ворошиловим. Цей етап в розвитку сучасного конфлікту нас не бентежить. Він не може затінити перед нами загальних перспектив. Українська проблема, хай про неї мовчать рішачі міжнародні чинники, з порядку денного не усунена. В дальшому перебігу процесу вона займає те місце, яке їй належить.

II. Терлецький

Трибуна Молодих

Редагує ЯРОСЛАВ ДРИГНИЧ

Ч. 14.

3 вересня 1939 року.

МАКСИМ ВОЯР

Є Д И Н А П Р О Б Л Е М А

Дивно й непотрібно, здавалося б, ламатися у відчиненні дверей. Проте іноді це необхідність, зумовлена сліпотою тих одиниць, які не бачать чи не хочуть бачити найпростіших, давно вже відкритих правд, які у своєму, анархічному в ґрунті речі, санчо-панчівстві видаються для себе самих та своїх прихвостнів щонайменше Колумбами нових або жрецькими давно зітлілих правд, що їх життя з усією своєю силою перекреслило та яких навіть найбільший маг не зуміє воскресити. Бо-ж життя, саме життя, установає всі правди. Правди, які з життям не покриваються, які проходять біля життя або йдуть проти нього, — а дійсне життя постійно прибирає нові, часто непередбачені форми, такі правди стають лже-правдами та безславно вмірають. Найнаглядніше бачимо це сьогодні, бо-ж доба, яку тепер переживаємо, це доба постійних перемін, що, наче в калейдоскопі, діють на наших очах.

Проте є ще серед нас, українців, такі анахорети в громадсько-політичному розумінні, печерні відлюдки, яким не під силу бачити й розуміти те, що діється, хоч це вже діється не від сьогодні, а від сотворення світа, та які не можуть з цього, чого не бачить і не відчувають, витягати ніяких висновків.

Хто докладно перечитує «Трибуну Молодих», особливо листування Редакції з Читальниками, звернув напевно увагу на дивачні постулати деяких читачів «Трибуни». Це постулати світа, який загигає. Домагатися «справедливої» розв'язки соціального і інших цього рода питань, коли в нас нема ще державної незалежності, вимагати партійного «патріотизму» власне сьогодні, в добі консолідацій усіх націй, коли йде гра за найвище добро, за незалежність нації, коли весь світ стоїть на порозі нового укладу сил, нового міжнародного й міжнародного ладу, коли трохи не щоденно змінюються кордони держав, коли в ієрархії нових моральних, та — й не тільки моральних, вартостей стоїть на самому шпилі — найвища вартість — Нація, — це не тільки анахоретизм і сліпота, це вже найзлюбніше шкідництво, яке й глупоту переростає, це постава, що кваліфікує в найлагіднішому випадку на ізоляцію в домі для божевільних.

Ці постулати нагадують безславні слова одного українського громадсько-політичного діяча (!), який у хвилині, коли українська держава тільки-що будувалася та стояла в обличчі смертельних загроз, сказав: «Якщо не буде Україна соціалістичною, — то хай її взагалі не буде!»

В чому-ж лежить причина цих дивачних у наші часи постулатів? Чи тільки у незрячості? Чи тільки в анахоретизмі? Чи діють тут, як назвав це Пілсудський, — «чужі агентири»?

Допустімо, що всього тут потрохи. Проте видається нам, що корінь зла лежить перш за все у тому, що для виразників цих постулатів незрозуміла пропорція проблем. Не вміють вони, мабуть, розрізняти важне від друго-, а то й третєрядного, не мають почуття ієрархії вартостей. А в світі діється так, що одні вартості виростають, інші падають, як ідоли, ще інші змінюють своє дотеперішнє місце, родяться нові вартості, які досі були в тіні або й зовсім були нез'ясовані. Світ не стоїть на місці. Незмінно на одному місці не стоять те-ж людська думка та її обрії. Вони змінюються постійно, а з ними й усі вартості. Це аксіома, це залізний закон всякого існування.

В нашій дійсності існує тільки одна-єдина проблема: державна незалежність нашої Батьківщини. З тієї щойно проблеми ви-

ростають інші питання. Але це вже проблеми другорядні, це секундарні проблеми. Вони мають рацію існування й діяння тільки тоді, коли знайде розв'язку основна проблема. Без тієї проблеми вони є не тільки дон-кихотерією з мотикою на сонце, але перш за все абсолютною самозабріханою фікцією. Це так наче той Заглоба польського письменника, що робить дарунок з Нідерляндів, яких не має. Це наче той циган, що продає шкуру живого ще ведмедя, який преспокійно буває на волі в далекому борі.

Тільки розв'язка основної проблеми висуне на денний порядок секундарні проблеми та можливості їхньої розв'язки. Очевидно, ця розв'язка буде диктована найвищою державною рацією народу. Це саморозуміле. Побоювання всіх отих виразників «класового й партійного патріотизму» та «справедливості», якими иноді руководить чуженаціональна, ворожа рація й мамона, не мають основи. А як-що й мають яку базу, — то базу чужих, неукраїнських інтересів. Хай свідками стануть криваві постаті блудних синів України: Шумський, Скрипник, Хвильовий, Крушельницький, а навіть Любченко й Гринько! Бо повірте, недармож Геній Народу прорік: «В своїй хаті—своя сила і правда і воля». І це сьогодні наша єдина правда і єдина проблема.

РЕЦЕНЗІІ

— Мазепа. Збірник. Том I і II. Праці Українського Наукового Інституту. Т. X. VI-X. VII. Варшава. 1938 - 1939.

Гетьман Іван Мазепа належить до тих постатей в українській історії, що своєю діяльністю і вчинками найвиразніше виявляють найвищу мету українського народу. Такі постаті оточені завжди з одної сторони найбільшим пієтизмом, з другої сторони у ворогів зустрічаються з найбільшою ненавистю.

Ім'я Мазепа, що перейшло в нашу історію, як символ боротьби України з Московщиною за свою повну незалежність, є в устах українців великим, вседіючим і не смертним.

Московська ж історіографія бажає натомість представити геть-

мана Мазепа, як зрадника, як людину що задля своїх власних інтересів виступила проти Петрової імперії.

Боротьба цих двох поглядів у де-якій мірі затяжила на зображенню Мазепа та його чину в старих істориків XIX століття. Крім того де-які українські історики, виховані на народницьких ідеях, хоча розуміли й належно оцінювали чин Великого Гетьмана, проте закидали йому ігнорування інтересів широких мас.

Щойно кінець XIX століття і початки XX століття принесли об'єктивні праці про гетьмана Мазепа. Особливо багато цінного

матеріалу й солідних студій про Великого Гетьмана приносять наш часи.

Ми, що хочемо довідатися правду про Мазепу, бачити дійсний його образ, що незлотно віримо в його велику ідею визволення України в самостійну державу — не розчаруємося, коли візьмемо в руки і прочитаємо два томи збірника про Великого Гетьмана, виданих Українським Науковим Інститутом у Варшаві. В першому томі збірника на початку праці проф. Д. Дорошенка: «Мазепа в історичній літературі і в житті». Ця стаття надзвичайно багато бібліографічними матеріалами, що відносяться до гетьмана Мазепи та його часів. Крім того, серед усяких поглядів на особу гетьмана, подає вона в загальних рисах правдивий портрет Мазепи у формі біографії, при чому на деяких її моментах автор спеціально довше задержується. Праця проф. Д. Дорошенка, як це він сам зазначає, служить за вступ, що може улегшити читачеві орієнтацію в надрукованих далі розвідках і матеріалах. В кожному разі є вона передусім такою дуже докладною і сумлінною синтезою всього того, що надруковано досі про Великого Гетьмана.

Інші праці в збірнику, як в ширшому, так і в другому томах, являються часто доповненням всього того, що ми досі знаємо про Мазепу та про Україну за його часів. Про походження роду й гербу Мазепи багато цікавих і нових умов приносить стаття Я. Тонаржевського-Карашевича. Особливо цікавою працею з огляду на можливість висвітлення деяких характеристик рис Гетьмана, набути від батьків, є стаття пок. проф. В. Біднива «Марія Магдалина, мати гетьмана Мазепи». Бачимо, що дійсно та велика релігійність православної церкви та велика жертвенність для неї, що характеризувала Мазепу, була тако-ж характеристичною рисою його матері, яка померла в глибокій старості, як черниця одного з київських дівочих монастирів.

Дальші статті різних авторів:

проф. Р. Смаль-Стоцького, М. Андрусяна та В. Січинського висвітлюють дуже цікаві сторінки життя Великого Гетьмана, головним чином його культурну діяльність, ту діяльність про яку по сьогоднішній день під московсько-більшевицькою окупацією свідчать збудовані ним в Україні церкви та розкидані по багатьох архівах і бібліотеках гравюри.

Дуже цікавим прикладом високої культури України за часів гетьмана Мазепи є його санктuariум, що завдяки щасливим обставинам не пропав і опинився сьогодні в руках Проводу Української Нації. Іншим таким прикладом високої культури України за Мазепи є ряд його гравюр. Цій справі присвячені статті В. Січинського і І. Сойки.

Політичними союзами Мазепи, головню з Швецією, зайнявся Б. Крушницький, що на підставі маловідомих, або й зовсім ще невідомих, архівальних матеріалів, що знаходяться переважно в Німеччині, та на підставі шведської історіографії дав присвячених цій темі кілька дуже цінних і цікавих статей. Сюди треба передовсім віднести праці «Плани Мазепи в зв'язку з планами Карла XII перед українським походом шведів», «Мазепа в світлі шведської історіографії», «Мазепа і шведи в 1708 р.» та з матеріалів: «З донесень Кайзерлінга 1708-1709 р.» і «Miscelanea Mazeriana».

Зв'язки Мазепи з кн. Анною Дольською опрацював О. Прицак. Дуже солідні і повчальні про безоглядність московського уряду супроти гетьмана Мазепи є праці присвячені справі анатомування гетьмана — пера пок. проф. В. Біднива і проф. О. Лотоцького. Одначе ревеліцією є стаття М. Возняка про Бендерську комісію по смерті Мазепи. Відкриває вона на підставі архівальних матеріалів Рапперсвільської бібліотеки образ процесу по смерті гетьмана Мазепи за його спадщину. В цьому процесі в дуже некорисному світлі представляється небіж гетьмана А. Войнаровський, як людина, що з українською ідеєю цілком не була зв'язана.

Є це тим більша несподіванка, бо А. Войнаровський був досі в історичній українській літературі надзвичайно ідеалізований.

Обговорюючи разом обидва томи збірника про гетьмана Мазепу, можемо сказати, що вони не тільки доповнюють те, що було досі друковано про Мазепу, але перш за все — всі статті збірника, взяті разом, творять своєрідну монографію про Великого Гетьмана.

По прочитанню збірника стає нам перед очима величя постаті Гетьмана, що се своє життя працював над створенням сильної української провідної верстви, без якої ніколи ще ніяка держава не могла існувати, не жалувал величезних коштів на створення опіки української культури, поставив її дуже високо, особливою опікою обдаровував церкву, розуміючи її величезну вагу в житті своєї держави й свого народу. Нарешті, коли склалися до того

відповідні обставини, приступив до найвищої цілі української нації. Як вождь цієї нації повів її до найвищої мети, здобуття незалежної держави. Не його вина, що її не здобув.

Праці збірника висвітлюють не одну причину невдачі, незалежну зовсім від гетьмана Мазепи.

Ми, молоде українське покоління, з радістю вітаємо появу цього збірника, що дає нам глибокі і повчальні враження від його читання. Величчя постаті гетьмана Мазепи та його вірних співробітників є нашою славою, нашою великою минувиною є для нас прикладом, як належить любити Батьківщину. Вітаючи появу перших двох томів, з нетерпеливістю чекаємо на появу третього тому, що незабаром мав вийти накладом того ж Українського Наукового Інституту у Варшаві.

А. Д у б л я н с ь к и й

«МИ» — літературно-науковий двомісячник, 1939, кн. 1(8), кн. 2(9), кн. 3 (10) В-во «Варяг».

Добре сталося, що найкращий український літературно-науковий журнал появляється періодично. Досі «Ми» появлявся, що правда, куди грубшими томами, ніж сьогодні, проте дуже нерегулярно. Відновлений журнал під новою редакцією не змінив свого зовнішнього вигляду, змінив тільки свій об'єм та подекуди зміст. В новому «Ми» (досі появилися три книги) не знайдете вже тієї бурхливості, аж надто темпераментної полеміки, до речі — сьогодні для нас більш шкідливої, ніж корисної, — яка в останніх номерах давнього «Ми» була чи не віссю журналу. Натомість заступив її глибоко корисний та прецікавий «Синопис» — вибір статтів або фрагментів статтів із світової преси.

Що-ж знайдете в першому числі нового «Ми»? Поезії Наталі Лівницької-Холодної, Святослава Гординського, Богдана І. Антонича й Остапа Тарнавського, передруковане з «Радянської Літератури», оповідання Івана Сенченка, переклад новелі французького письменника, Арлена «Година чужання», фрагмент нескінченної повісті пок. Антонича, статті Кульчицького «Душа раси — як тотем і термін» і Яр. Гординського «Межі реалізму в історичному романі», врешті багатий відділ рецензій. У першому числі немає ще «Синопису». Число добре, але... має своє «але». Це «але» — то перш за все брак доброї оригінальної мистецької прози. Ніяк не може виповнити цього браку слабка й нецікава Сенченко.